

Nem „az összes rétegeket“, mint Măiorescu mondta, de egy bizonyos réteget, amely a maga gazdasági és kulturális primitívtségében és felületese elvi gyengeségében a legkülönbözőbb rétegek aspirációit keveri és egyesíti magában: az akkori (és részben mai) román városi kispolgárságot.

Részben ennek a rétegnek beállitottságát — helyesebben e réteg egy részének beállitottságát — képviseli az író mai publicisztikai szereplése is, amely az arany középut akar lenni a következetes haladó szellem és a visszarántó regresszió között: „józan“ konzervativizmus.

Igy hát bárhogyan is rángatják is róla a nagy író hírnevének köntösét — hiszen csak erről van szó — Sadoveanut közönsége, a könyv olvasó kispolgárok nagy tömege aligha fogja cserben hagyni. Számára Sadoveanu, a publicista csak azt jelenti, amit Sadoveanu, az író; most és ezután is csak azt, amit eddig is, amit kezdettől fogva jelentett.

(Köves Miklós)

EURÓPA A PAMPAKON. (Két szlovenszkói folyóirat története.) Pontosan hat évvel ezelőtt született meg és mult is ki egy jobb sorsra érdemes szlovenszkói vállalkozás, az *Uj Munka*. Tiszteletreméltó szándékkal kísérelte meg összehozni a szlovenszkói szellemiséget minden irányból, de korántsem a korszerű felismerések irodalmi fair-playjének alapján. *Szvatkó Pál*, a lap szerkesztője „morituri te salutant“ címmel adott programot a háborúutáni harmincéves nemzedék tehetetlen székesítésének, a „remarquei“ gátlások jegyében. A halálraitélt, spengleri buval bélelt polgár utolsó rugaszkodásával akart Európát bohóckodni a provinciális közönség előtt. Szellemi porondnak szánta a lapot, ahol a szellem minden gladiátora megcsörgethette fegyverét, ha az európaiság jegyében mondanivalója volt. A sértett európai intellektus kétségbeesett menekülési kísérlete volt ez a vállalkozás.

Sajnos, a szándék már születése pillanatában halálra volt ítélve. Mint mindig, ha a szlovenszkói ugaron életes indulás jelei mutatkoztak, kéréletlenül lecsapott a kulturgyilkok és a lap szellemi hábája, a Szent-Ivány Kuria gyámja, nyilvánosan megtagadta és a „lefektetett irányelvekkel ellenkező“ indulásnak bélyegezte a lapot. Nem tartozik e pár sor keretébe, hogy a lap szellemében nem rejlettek-e olyan tendenciák, melyek a lapot előbb-utóbb az említett sorsra juttatták volna. Hogy azonban a lap mégsem természetes halállal mult ki, az már mindezekeken túl a szlovenszkói szellemi közéletet jellemzi.

Azóta hat év mult el, s az *Uj Munka* halálraitélt polgára feltámadt és programnak szánt önvallomásában szenttelenül jelenti be, hogy „polgár maradtam“. Szégyeli, bántja, de a természete, hogy egyetlen fegyvere a pénz, írja tovább szószertint *Szvatkó*. A halálraitélt bajnok hat év után sutbadobva az *Uj Munka* féle „ressentimenteket“, kiássa magából, hogy élete legvilágosabb polgári pillanatait a Riviérán, a „Tőke“ környezetében élte meg, ahol Durandartjával, pénzével az oldalán, félelem és gáncs nélküli Bayard lovag tudott lenni. A polgár, aki hat évvel ezelőtt halálfélelmes macabret járt és spengleri but és „minden mindegyet“ jajongott magából, most bajnoki kardját Durandart-ral cseréli fel és Bayard lovagra kíván emlékezni, míg polgári determináltságának materiális lényegét frakkos nizzai és st.-moritzi napjaiban véli felfedezni.

Ez az *Uj Szellem* plaidoyer-jének első bevezető része, ahol felvázolja *Szvatkó*, mint lett és maradt európai polgárnak. Csakhamar rájön azonban, hogy Szlovenszkon sohasem válhatik európai polgárrá, mert minduntalan beleütöközik valamibe, a magyarságába. Megjárja a szellem minden patrónusát Petroniustól Goetheig, fel-fel keresi Weimart, időnként a Quartierban sütkérezik. Nem segített. Leteszi Goethet

és ahol a világpolgárról álmodik, nefelejtset présel bele. Kezébe veszi a vidéki, szlovenszkói lapokat és eszmélni kezd.

A következő passzus arról szól, hogy hogyan találja meg hivatását és önmagát a szlovenszkói magyar kisebbség áldozatos ügyében. Ujabb bekezdés, mentegetőzés mindenfelé, ígéretés, majd fenyegetőzés. A végén programadás. De erről bővebben.

A lap első számának két szlovenszkói írója Szvatkó Pál és Paál Ferenc, mindakettő gyón. Szinte azt a benyomást kelti a lap, mintha bűntudatból fogant volna. Mintha iratlan vád lebegne felettük, mely alól kell, hogy tisztázzák magukat. Paál Ferenc *Jobbrafordulásom története* címmel vall és buzgó igyekezettel iparkodik az osztályok közötti válaszfalakat elmosni. Az önvallomás szükségyszerű műfaj ebben az esetben, több annál, kulturjelenség.

Amikor az író, tul minden exhibicionizmuson, egyetlen lehető módot és formát választhat, hogy megült lelkét szublimálja és a nyilvánosság előtt, lefelé és felfelé legitimációt nyerjen, Szvatkó és Paál magyarázkodnak, mentegetőznek, „ne ítéljenek meg a multból, hanem abból, ami jönni fog, mert eddig tanultunk, szemlélődtünk, szkeptikusak voltunk“, — majd tovább — „ez a lap nem vétett senkinek, a legbarbárabb harcmódot volna, ha előre elitelnék azért, mert írói másütt is működnek“. Így Szvatkó. — „Leszámítva néhány szép fiatal évet, tulajdonképpen mindig kívülállottam a világnézeti harcokon“. Így Paál Ferenc!

A pöz feltétlenül megejtő: a tékozló fiu, aki hat évvel ezelőtt kicsit nagyobbat merészkedett, most megkövet mindenkit. Mi lehet ennek a lapnak a programja, mely az irodalmi legitimáció mgszerzésének kinos jegyében született meg?

„Harcos humanizmust hirdetünk, de a mi humanizmusunk a páriák humanizmusa, azoké, akik lent vannak, azaz a humanizmust kapják és nem azoké, kik kötelessége, hogy a humanizmust kiosszák, mert fent vannak és hatalmon belül“. Tehát új, harcos kisebbségi humanizmus. Valószínűleg olyan logikai mechanizmus alapján, hogy, amint léteznek az uralkodó és kisebbségi népek, ugy vannak gazdag és proletárnemzetek. Nehogy tévedés essék, nem a Rollandok, Mannok, Malrauxk, Aragonok, Blochok harcos humanizmusa ez, mégcsak nem is a Capekeké és Nejedlíjké, új kisebbségi humanizmus „made in Slovensko!“

Ennek az új humanizmusnak az alapján hirdet az *Uj Szellem* keresztény bűnbocsánatot mindenkinek, még a „zsidónak, szocialistának és pogánynak is, aki keresztényül él“. „Sorsunkat ne érezzük vidékiességgnek, hanem dolgozni akarunk az új formákért, az osztálytalan szlovenszkói társadalomért.“

Az eddig nagyszerűen felépített védőbeszéd itt dadogni kezd és a régi jó bevált szölamokhoz folyamodik: felekezeti és osztálytestvériség, osztálytalan társadalom, stb.

Szvatkóék vállalkozása az irástudók árulásának egyik drasztikus esete. Elvégre nem lehet egyidőben Goethebe, ahol a világpolgárról álmodik, nefelejtset préselni s Francoéknak tapsolni. Vagy a „napilap az szükségleti cikk, esemény és kommentárkrónika“ ott lehet?!

Európát kívánunk játszani a pampákon, írja Szvatkó, ebben a játékban azonban minden bizonnal egyedül maradnak. (Szepesy László)

A CSEHSZLOVAKIAI MAGYAR SZINHÁZ KÉRDÉSÉHEZ nagyon sok szempontból lehet hozzászólni. Igen fontos a színház szervezés, a színészet, az utánpótlás, de elsórangú a mősor kérdés is. Mősor tekintetében színházaink Budapesthez igazodnak. Bármilyen értéktelen, si-